

УДК 65.012.32:622.012

О. В. Нусінова,
д. е. н., доцент, профектор Міжнародної академії фінансів та інвестицій,
В. С. Адамовська,
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування підприємств
гірничо-металургійного комплексу,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

E. Nusinova,
doctor of economic science, Associate Professor, Deputy rector of the International Academy of Finance and Investment,
V. Adamovskaya,
candidate of economic science, Associate Professor Department of accounting, analysis, audit and administration mining
and metallurgical complex enterprises, National University of Krivoy Rog

EXPEDIENCY OF DECISION ON IMPROVING THE CORPORATE GOVERNANCE QUALITY

Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ визначення сутності корпоративного управління та основних його категорій, а також обґрунтуванню доцільності прийняття рішень щодо підвищення рівня якості корпоративного управління на підприємствах. Аналіз літературних джерел показав, що серед економістів не існує єдиної думки щодо визначення сутності корпоративного управління, адже єдиного універсального визначення, яке застосовується для будь-яких ситуацій, країн з різною ринковою економікою і правовою системою, не існує. Крім цього виникають суперечності щодо форми власності підприємств з корпоративним управлінням: деякі автори ототожнюють корпорацію з акціонерною формою власності, що є загальноприйнятним у світовій практиці, інші — окрім акціонерних товариств до корпорацій також відносять товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю. У зв'язку з цим запропоновано при визначенні економічної доцільності впровадження на підприємстві заходів щодо підвищення рівня якості його корпоративного управління визначати питому вагу витрат на ці заходи у загальному обсязі виробництва продукції.

The article investigates the theoretical basis for determining the corporate governance essence and its basic categories and substantiation of expediency decisions about improving the corporate governance quality in the business. Analysis of the literature showed that among economists there is no consensus on the definition of the corporate governance essence as a single universal definition that applies to any situation, the country with a market economy and legal system does not exist. In addition, there are contradictions types of corporate governance ownership: some authors identify corporation with corporate ownership that is common in the world, others — in addition to corporations, joint stock companies also include limited liability companies and additional liability. In this regard, proposed in determining the economic feasibility of implementing the company measures to improve the corporate governance quality to determine the proportion of the costs on these measures in total production.

Ключові слова: корпоративне управління, якість корпоративного управління, управлінські рішення, ефективність, корпорація, акціонерне товариство, обсяг виробництва, економічні показники.

Key words: corporate governance, corporate governance quality, management decisions, efficiency, corporation, joint stock company, production, economic performance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічний розвиток країн зумовлює появу великої конкуренції серед підприємств різних галузей народного господарства. Утворення масштабних компаній з якісним корпоративним управлінням є запорукою їх стрімкого розвитку, фінансової стабільності, виходу на міжнародний ринок збуту продукції. Такі глобальні цілі обумовлюють появу низки проблем, пов'язаних з визначенням самої сутності корпоративного управління, методів оцінки його ефективності на підприємствах з різними формами власності та економічними показниками діяльності.

Прийняття рішення по підвищенню рівня корпоративного управління залежить від того, наскільки отриманий ефект від управлінських заходів перевищує понесені витрати на їх впровадження. Загальноприйнятні методи оцінки економічної ефективності управління корпораціями є неприйнятними, а отже актуальним постає питання обґрунтування доцільності впровадження управлінських заходів для підприємств з різними обсягами виробництва і відповідно економічними показниками діяльності, вибору методики оцінки рівня їх ефективності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основоположниками корпоративного управління прийнято вважати таких відомих економістів, як А. Берлі та Г. Мінза. Проблемами створення і розвитку, а також оцінки рівня корпоративного управління висвітлено у наукових працях авторів: М. Дженсен, У. Меклінг, А. Сміт, О.Д. Радигін, С.П. Кукура, І.О. Храброва, П.Ю. Старюк, В.І. Полієнко, С.М. Гурієв, О.В. Лазарева, А.О. Рачинський, Б.Б. Коваленко, А.С. Пономарьов, Б. Блек, П. Госперс, А. Метрик, В. Дробетс, М. Амманті та інші. На основі аналізу літературних джерел можна зробити висновок про відсутність єдиного погляду до сутності корпоративного управління та методику оцінки рівня його ефективності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз теоретичних основ визначення сутності корпоративного управління та основних його категорій, а також обґрунтування доцільності прийняття рішень щодо підвищення рівня якості корпоративного управління на підприємствах з різними обсягами виробництва та економічними показниками діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Корпоративне управління на практиці сприяє реструктуризації підприємств, модернізації виробничих фондів, перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками корпоративних груп та дозволяє виходити зі своєю продукцією на міжнародні ринки збуту. Неоціненна роль інвестицій, які більшість інвесторів прагнуть вкласти у підприємства з високим рівнем корпоративного управління, що забезпечує захищеність їх прав та гарантує ефективне використання їхнього капіталу.

На сучасному етапі розвитку економіки України серед основних проблем корпоративного управління можна виділити основні:

- недовіру підприємців до акціонерної форми власності;
- конфлікту інтересів всіх учасників корпоративних відносин.

Для з'ясування сутності поняття "корпоративне управління" необхідно провести огляд літературних джерел. Підґрунтям для розвитку сучасного корпоративного управління стали погляди різних науковців, які постійно еволюціонували з розвитком економічних відносин. Засновниками теорії корпоративного управління прийнято вважати А. Берлі та Г. Мінза. У своїй праці "Сучасна корпорація та приватна власність" автори сформулювали класичний погляд на проблему корпоративного управління — розділення власності та контролю [9]. Також слід відмітити праці М. Дженсена та У. Меклінга з теорії агентських відносин, де висвітлено проблеми розбіжності інтересів акціонерів та менеджерів [10].

За визначенням російського вченого Р. М. Ентів корпоративне управління є сукупністю різних механізмів (економічних, адміністративних), за допомогою яких можлива реалізація прав акціонерів, а також здійснюється формування структури корпоративного контролю [8]. Друге класичне визначення запропонував сер Адріану Кедбері [7], автору першого в світі Кодексу корпоративного управління, у якому викладено основні принципи відносин між власниками компанії та її інвесторами. На думку автора, корпоративне управління є нічим іншим як системою контролю за діяльністю компаній. Однак таке визначення є поверхневим і не відображає усю складність даного процесу. Тому у своїх наступних працях автор зазначив, що головним призначенням корпоративного управління є урахування та узгодження інтересів усіх учасників процесу задля досягнення цілей діяльності компанії.

Продовження цієї думки є дослідження науковця І.І. Мазур, відповідно до яких головною функцією корпоративного управління є забезпечення роботи компанії в інтересах як акціонерів, які надали компанії фінансові ресурси, так й інших зацікавлених сторін [5].

У зв'язку з комплексним характером визначення корпоративне управління зарубіжні і вітчизняні вчені все більше уваги приділяють дослідженню даного питання. Так, наприклад, С. П. Кукура зазначає, що поняття "корпоративне управління" розкривається при вирішенні проблем структурної організації та регулюванні діяльності крупних підприємств у вигляді корпорацій [3, с. 121]. Відносно останнього у науковців також виникає ряд суперечностей, бо організаційно-правова форма підприємств стала новим і глибшим напрямом дослідження. Так, автори роботи [2, с. 23] під корпорацією розуміють об'єднання юридичних (фізичних) осіб в організацію з певною організаційною структурою, в межах якої учасники вступають у погоджені економічні та управлінські відносини з приводу формування та використання акціонерної власності для досягнення спільних цілей шляхом інтеграційної взаємодії.

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість науковців схиляються до думки, що для корпорацій притаманна акціонерна форма власності, як це прийнято у світовій практиці. Більшість економістів характеризували поняття "корпорація" у розумінні акціонерної форми організації. Але у роботах Ю. М. Жорнокуй окрім акціонерних товариств до корпорацій відносяться товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю [1, с. 32].

Отже, залишаються дискусійним питання визначення самого поняття корпоративного управління, розкриття його змісту, ролі і значення в ринкових умовах господарюванні. Деякі науковці не у повній мірі враховують усю складність корпоративного управління, інші — або не враховують інтереси всіх учасників даного процесу, або пов'язують корпоративне управління лише з акціонерним товариством.

Виходячи з ролі і значення корпоративного управління в сучасних ринкових відносинах, корпоративне управління в широкому розумінні є системою, що формує та регулює економічні і соціальні відносини у процесі виробництва і розподілу суспільних благ, які виникають між власниками, менеджерами, персоналом та іншими сторонами.

Важливим аспектом досліджень також є оцінка ефективності управлінських заходів, направлених на підвищення рівня якості корпоративного управління, за результатами якої приймаються управлінські рішення щодо їх впровадження. Якість корпоративного управління розкривається у:

- дотриманні стандартів найкращої практики в організації ради директорів;
- забезпеченні розкриття інформації і фінансової прозорості;
- урахуванні прав акціонерів;
- можливості покращення економічних, екологічних і соціальних обов'язків і сприянні стійкому економічному зростанню.

Як зазначено у роботі [6], до основних управлінських заходів щодо підвищення рівня якості корпоративного управління підприємств можна віднести: створення відділу зі спеціалістів з обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності, проведення аудиту фінансової звітності за міжнародними стандартами, розробка веб-сайту та його обслуговування, організація доступу на веб-сайті до основної інформації, створення відділу внутрішнього аудиту, розробка стандартів внутрішнього аудиту, розробка кодексу корпоративного управління, створення наглядової ради відповідної кількості членів, розробка положення про наглядову раду та інше.

Однак реалізація вищезазначених заходів на підвищення рівня якості корпоративного управління супроводжується відповідними витратами на їх впровадження, що у свою чергу зіставляються з отриманим при цьому доходом, тобто оцінюються ефективність заходів, спрямованих на підвищення рівня якості корпоративного управління.

Серед відомих підходів до визначення ефективності управління можна відзначити такі, що враховують загальні результати організації: приріст віддачі від основних засобів організації, приріст продуктивності праці в організації, розміри чистого прибутку на одного керівника, які зіставляються з витратами на управління [4].

На нашу думку, при оцінці ефективності управлінських заходів, спрямованих на підвищення рівня якості корпоративного управління, доцільно враховувати масштаби підприємства і визначити питому вагу витрат на впровадження управлінських заходів у загальному обсязі виробництва продукції (наданні послуг). Це дозволить обґрунтувати доцільність прийняття рішення щодо підвищення рівня якості корпоративного управління на окремому підприємстві. Вихідні дані та результати розрахунку питомої ваги витрат на впровадження управлінських заходів (створення наглядової ради відповідної кількості членів) у загальному обсязі виробництва продукції (наданні послуг) на прикладі підприємств різних форм власності наведено в таблиці 1.

За результатами таблиці 1 можна зробити висновок про недовільність впровадження деяких управлінських заходів на підвищення рівня якості корпоративного управління на великих підприємства, адже витрати на створення наглядової ради відповідної кількості членів становлять значну частку (більше 50%) у загальному обсязі виробництва продукції (наданні послуг) таких підприємств. Однак, як видно, для акціонерних товариств (ПАТ "ЦГЗК") такі заходи є доцільними, адже питома вага понесених витрат (6 192,00 тис. грн.) на їх впровадження у загальному обсязі виробництва продукції (4985865,64 тис. грн.) є незначною і складає лише 0,12 %.

ВИСНОВОК З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

При прийнятті рішення щодо впровадження управлінських заходів, направлених на підвищення рівня корпоративного управління підприємств, необхідно обрати правильну методику оцінки їх ефективності, яка б окрім інтересів учасників корпоративних відносин враховувала особливості діяльності самого підприємства, обсяги його виробництва, операційний прибуток та інші фактори. Це лише підтверджує, що корпоративне управління має свої особливості залежно від роду діяльності підприємства.

Література:

1. Жорнокуй Ю. Проблемні питання визначення поняття категорії "корпорація" та її ознак / Ю. Жорнокуй // Господарське право. — 2009. — № 8. — С. 28—32.
2. Коваленко Б.Б. Построение корпоративной структуры управления предпринимательской организации холдингового типа: монография / Коваленко Б.Б., Пономарев А.С., Смешко О.Г.; под редакцией д. э. н., проф. Е.С. Ивлевой. — СПб.: Издательство Санкт-Петербургской академии управления и экономики, 2010. — 136 с.
3. Кукура С.П. Теория корпоративного управления / С.П. Кукура. — М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2004. — 478 с.
4. Лебідь І.О. Критичний аналіз підходів до оцінки корпоративного управління / І.О. Лебідь // Вчені записки Університету "КРОК": Серія "Економіка". — К., 2011. — Т. 1. — Вип. 28. — С. 53—58.
5. Мазур І.І. Корпоративний менеджмент: Справочник для професіоналів / І.І. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольгерогге; под ред. І.І. Мазура. — М.: Высшая школа, 2003. — 1088 с.

Таблиця 1. Питома вага витрат на впровадження управлінських заходів у загальному обсязі виробництва продукції (наданні послуг)

№ п/п	Підприємство	Обсяг виробництва, тис. грн.	Витрати на впровадження управлінських, тис. грн.	Питома вага, %
1	ПАТ «ЦГЗК»	4985865,64	6192,00	0,12
2	ТОВ «Шляхпостач-КР»	9647,37		64,18
3	ТОВ «Трансмаш»	6913,8		89,56

6. Нусінова О.В. Аналіз впливу якості корпоративного управління на ринкову вартість підприємств / О.В. Нусінова, І.О. Лебідь // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. — 2011. — Т. 1, № 1. — С. 271—275.

7. Кедбери А. Корпоративное управление и развитие / А. Кедбери // Глобальный форум по корпоративному управлению. — 2003.

8. Энтов Р.М. Корпоративное управление и защита прав собственности: эмпирический анализ и актуальные направления реформ / Р.М. Энтов, А.Д. Радыгин // Научные труды ИЭПП. — № 36. — М.: ИЭПП, 2001.

9. Berle A.A. The Modern Corporation and Private Property / A.A. Berle, G.C. Means. — New York: Mcmillan, 1932. — 380 p.

10. Jensen M.C. Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure / M.C. Jensen, W.H. Meckling // Journal of Financial Economics. — 1976. — No 4. — V.3 — P. 305—360.

References:

1. Zhornokuj, Yu. (2009), "Problematic issues of the definition of the category "corporation" and its features", *Hospodars'ke pravo*, vol. 8, pp. 28—32.
2. Kovalenko, B. B. Ponomarjov, A. S. and Smeshko, O. G. (2010), *Postroenie korporativnoj struktury upravlenija predprinimatel'skoj organizacii holdingovogo tipa* [Building a corporate management structure an entrepreneurial organization of holding type], *Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskoj akademii upravlenija i jekonomiki, StPetersburg, Russia*.
3. Kukura, S. P. (2004), *Teorija korporativnogo upravlenija* [The theory of corporate management], *Izdatel'stvo "Jekonomika", Moscow, Russia*.
4. Lebid', I. O. (2011), "A critical analysis of approaches to assessing of corporate governance", *Vcheni zapysky Universytetu KROK: Serija Ekonomika*, vol. 28, pp. 53—58.
5. Mazur, I.I. Shapiro, V.D. and Ol'gerogge, N.G. (2003), *Korporativnyj menedzhment: Spravochnik dlja professionalov* [Corporate Management: A Guide for Professionals], *Vysshaja shkola, Moscow, Russia*.
6. Nusinova, O. V. and Lebid', I. O. (2011), "Analysis of the impact of the quality of corporate governance in the market value of companies", *Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu. Serija V: Ekonomika i pravo*, vol. 1, pp. 271—275.
7. Kedberi, A. (2003), *Korporativnoe upravlenie i razvitie* [Corporate Governance and Development], *Global'nyj forum po korporativnomu upravleniju, Moscow, Russia*.
8. Jentov, R. M. and Radygin, A. D. (2001), "Corporate governance and protection of property rights: an empirical analysis and current trends of reforms", *Nauchnye trudy IJePP*, vol. 36.
9. Berle, A. A. and Means, G. C. (1932), *The Modern Corporation and Private Property*, *Mcmillan, New York, USA*.
10. Jensen, M. C. and Meckling, W. H. (1976), "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure", *Journal of Financial Economics*, No 4, vol. 3, pp. 305—360.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2014 р.